

J A A R B O E K V O O R

Munt- en
Penningkunde

58/59

1971/1972

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

COMMISSIE VAN REDACTIE

Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg

Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage

Dr. H. J. van der Wiel, Gouda

Adres van de redactie: Zeestraat 71b, 's-Gravenhage

MUNTVONDSTEN

Arnhem 1957 – Uit de grote 14e eeuwse vondst van Arnhem¹ komen telkens weer kleine partijtjes munten te voorschijn, waarmee de lijst kan worden aangevuld. Onlangs werden 11 nog niet eerder geregistreerde munten door een verzamelaar verworven, waaronder één onbekend stuk.

Holland, Willem V, plak (als no 6)	2
Gelre, Eduard, plak Arnhem (als no 47)	3
Borne, Walraven van Valkenburg (1346–1384), groot, geslagen te Sittard (zie beneden)	1
Vlaanderen, Lodewijk van Male, leeuwengroot (als no 83)	1
Vlaanderen, Lodewijk van Male, halve plak (Gaillard 227)	1
Kleef, Johan, groot, geslagen te Büderich (als no 107)	1
Keulen, Hendrik van Vernenburg, penning, geslagen te Bonn (als no 122)	1
Frankrijk, Philips IV, Tourse groot (als no 160)	1

De halve plak van Vlaanderen was in de vroegere partijen nog niet voorgekomen, wel echter de bijbehorende plak (no 84). Verrassender is de munt van Sittard, die een derde soort aan de in de vondst voorkomende typen van heer Walraven van Borne toevoegt (naast no 77 en 78). De munt is ook niet van elders bekend:

Vz. de heilige Karel de Grote knielend, de stiftskerk aanbiedend, MONETA SITTARDENSIS

Kz. kruis, adelaar in het eerste kanton, omschriften doorbrekend, binnen MON-ETA-SIT-ARD, buiten (slechts gedeeltelijk aanwezig door dubbelslag)-..NOM-E.DNI-BNDIC

De munt is een imitatie van de groten van de stad Aken (Menadier, Aachen, no 91). Hij kan met stelligheid aan heer Walraven worden toegeschreven, omdat een imitatie met geheel dezelfde voorstellingen bekend is, die op de kz. twee-

maal de muntplaats Sittard noemt, maar op de vz. de tekst „Walram van Valkenburg, heer van Borne” (Menadier, *Jülicher Dynastengeschlechter*, p. 149, no 14).

H. E. V. G.

¹ Laatste aanvullingen: JMP 55 (1968), p. 66-69.

Woerden 1972 - Bij de bouw van een nieuwe vestiging van de Nederlandse Middenstandsbank in de binnenstad van Woerden werd, op de plaats waar twee jaar eerder een oud huis was afgebroken, een stenen kannetje met munten gevonden. Het potje bevatte 366 zilveren munten en enkele goudstukken waarvan slechts één achterhaald kon worden. De munten waren door corrosie aan elkaar gekit, maar bleken na reiniging zeer behoorlijk bewaard te zijn¹.

Graafschap Vlaanderen

Lodewijk van Male (1346-1384),	leeuwengroot	Ga.	221	2
	plak		225	3
	halve plak		227	2
Philips de Stoute (1384-1404),	jangelaar	DdP	7,13	1
	botdrager		8,18	10(1)
	halve botdrager		8,19	14(1)
Jan zonder Vrees (1404-1419),	braspenning		10,26	16(4)
	halve braspenning		10,27	8(4)
	kromstaart		11,31	19(12)
	halve kromstaart		11,32	1
Philips de Goede (1419-1467),	kromstaart		11,35	131(81)
	halve kromstaart		11,36	14(10)

Graafschap Henegouwen

Willem IV (1404-1417),	tuin	Ch.	137	6
Jacoba van Beieren (1417-1428),	tuin		143	17
Jan IV van Brabant (1418-1427),	tuin		154	10
	drieland		148	17

Graafschap Ligny en St. Pol

Philips van Brabant (1415-1430),	braspenning	RN	1890,78	3
	drieland	W.	452	1

Graafschap Namen

Willem II (1391-1418),	braspenning	De Mey	232	1
------------------------	-------------	--------	-----	---

Hertogdom Brabant en Limburg

Jan IV (1415–1427), braspennig	W.	443	9(1)
tuin		444	1
drieland		446	4
halve drieland		447	5

Bisdom Luik

Jan van Beieren (1389–1418), dubbele griffioen	Ch.	288	1(1)
griffioen		290	2
halve griffioen		291	3

Graafschap Holland en Zeeland

Willem V (1350–1389), groot	vdC	6,25	1
Albrecht (1389–1404), groot		7,8	2(1)
Willem VI (1404–1417), gouden schild		5,4	1(1)
dubbele leeuw		8,4	2
leeuw		8,5	30
halve leeuw		8,6	6
Jan van Beieren (1420–1425), tuin (lopende leeuw)		12,11/12	15(3)
?, tuin	JMP	1921,24	1

Bisdom Utrecht

Frederik van Blankenheim (1393–1423), dubbele plak	vdC	13,6	1
kromstaart	vdC	30,2	1
halve kromstaart	vdC	14,24	1

Hertogdom Gelre

Reinald IV (1402–1423), blank	vdC	9,14	6
-------------------------------	-----	------	---

Heerlijkheid Batenburg en Anholt

Gijsbert II (1408–1432), tuin	Roest	14	1
halve leeuw		–	1

Aartsbisdom Keulen

Diederik van Meurs (1414–1463), goudgulden	Noss	291	1
		totaal 367(120)	

De Vlaamse braspenningen van hertog Jan zonder Vrees vallen uiteen in twee groepen. Deze muntsoort was ingevoerd in 1409, maar de aanmaak kwam in 1413 tot stilstand; een nieuwe emissie had plaats volgens een instructie van

1416, waarbij het gehalte verlaagd werd. Voorgescreven werd de nieuwe stukken van de oude te onderscheiden door de open A's te vervangen door A's met dwarsbalk². In de vondst blijken exemplaren van beide emissies aanwezig: 7 ex. hebben de open A van 1409 en 8 ex. de A met dwarsbalk van 1416. Merkwaardigerwijze vertoont 1 ex. op de vz. de open A en op de kz. de A met dwarsbalk: blijkbaar is, al of niet bij vergissing, nog een oude vz.-stempel gebruikt. De halve braspenningen in de vondst horen blijkens de A's alle tot de eerste emissie; exemplaren van de nieuwe emissie zijn echter, zij het zeer zeldzaam, wel bekend. Een dergelijk onderscheid van twee emissies door middel van de vorm van de A's komt ook voor bij de kromstaarten van Philips de Goede. In de vondst is echter alleen de eerste emissie van 1419, met open A's, vertegenwoordigd; kennelijk was de schat al afgesloten toen de tweede emissie van 1428 in omloop kwam.

De beide muntsoorten van Philips van Brabant, graaf van Ligny en Saint-Pol zijn hier bijeengeplaatst. Deze jongere broer van hertog Jan IV van Brabant heeft, voor hij in 1427 deze laatste opvolgde, in verschillende plaatsen van zijn over Brabant, Vlaanderen en Artois verspreide bezittingen munten geslagen waarop echter geen plaatsnaam vermeld wordt. Uit verschillende gegevens is wel zeker dat althans de drielanders geslagen zijn in het Brabantse Waelhem. Minder zeker is de voor de braspenningen geopperde muntplaats Rumingham in Artois³. Ook de datering van deze beide imitatietypen op 1421/22, resp. 1423/24 berust niet op zeer afdoende argumenten: de vondsten schijnen eerder op te wijzen dat de drielanders jonger zijn dan de braspenningen.

Nog onzekerder is de muntplaats van de hier onder de munten van Holland geplaatste tuin op naam van Jan van Beieren. Deze zeldzame imitatie van de Henegouwse tuinen met leeuw in een omheining vertoont duidelijk het wapen en de naam van Jan van Beieren, jongere broer van Willem VI van Henegouwen en Holland:

Vz. zittende leeuw, wapenschild van Beieren houdend, binnen een omheining;
IOH'DVX:BAVARIE:FILI'HAN'HOL'Z:ZE'

Kz. versierd kruis; †MONET-A:NOVA:-MARS:D-VC:BAVA

Van der Chijs⁴ heeft indertijd op grond van het woord MARS aangenomen, dat deze munt geslagen zou zijn te Marsum in Friesland, in de periode dat hertog Jan als pandheer Holland, Zeeland en Friesland bestuurde (1420–1425). Daartegenover heeft Mej. de Man in 1921 voorgesteld⁵ MARS te verklaren als Marchen-Famenne in Luxemburg, welk gewest hertog Jan als echtgenoot van Elisabeth van Luxemburg eveneens in pandbezit had (1419–1425). Formeel zijn beide toeschrijvingen mogelijk: zowel in Holland als in Luxemburg voerde Jan steeds de ook op deze tuin voorkomende titel „hertog van Beieren, zoon (in de betekenis van prins) van Holland”. Enig schriftelijk document dat hij in Friesland of in Marche gemunt zou hebben ontbreekt echter geheel.

Feitelijk is noch Marsum noch Marche erg goed aanvaardbaar. Een zij het tijdelijk muntatelier in het betrekkelijk onbetekenende Marsum ligt weinig voor de hand en nog minder dat daar een munttype van duidelijk Zuid-Nederlandse oorsprong geslagen zou zijn. Evenmin is in deze periode Marche als muntplaats bekend, terwijl de tot nu toe bekende vindplaatsen van exemplaren van deze munt (behalve Woerden zijn dat Walcheren, Nijmegen en Vreden in Westfalen) bepaald niet op Luxemburgse herkomst wijzen. Hoewel een bevredigender verklaring van de afkorting MARS niet gegeven kan worden, lijkt het voorlopig aannemelijker te veronderstellen dat deze munt – evenals enkele andere zeldzame munten⁶ – uitgegeven is in de woelige jaren 1418–1420, waarin Jan, na afgetreden te zijn als elect van Luik, met geweld van wapenen zich tegenover Jacoba en Jan van Brabant in het bezit van Holland stelde.

Tenslotte verdienen twee munten uit het toen aan de heer van Batenburg behorende Anholt de aandacht. De eerste hiervan is de bijzonder zeldzame tuin van heer Gijsbert II, van hetzelfde type als de zojuist behandelde tuin van Jan van Beieren. Het andere stuk is een nog niet eerder voorgekomen naslag van de halve leeuw van Willem VI van Holland (waarvan de vondst 6 ex. bevat):

Vz. klimmende leeuw; + GISELBERT:DE:BATENBORCH

Kz. kruis, in de hoeken afwisselend leeuwjes en adelaarschildjes; MONET-A:
NOV-A:DE:A-ENOLT

(het Hollandse voorbeeld heeft op de kz. leeuwjes en ruitenschildjes).

Deze imitaties moeten geslagen zijn voor 1414: in dat jaar werden de „gheconterfeite lewekens die men tot Batenborch slaet” te Utrecht verboden⁷. Overigens was ook de Batenburgse tuin daar bekend, want in 1422 werd te Utrecht geconstateerd dat deze een gehalte van 3 penningen had⁸ (tegenover 6 penningen voor de tuinen uit Valenciennes van Willem VI).

De jongste munten in de schat zijn:

de Vlaamse kromstaarten en halve kromstaarten van Philips de Goede, waarvan de vervaardiging begonnen is in 1419 en beëindigd voor 1425; de drielanders van Jan IV van Brabant, geslagen te Brussel (met muntteken lelie) in 1420 en 1421 en te Valenciennes (met muntteken leeuw) zeer waarschijnlijk in dezelfde jaren;

de Hollandse tuinen met lopende leeuw van Jan van Beieren, die te Dordrecht zijn geslagen van 1422 tot de dood van de hertog in januari 1425.

Behalve de reeds besproken stukken van Ligny, waarvan de precieze periode van vervaardiging vrij onzeker is, moeten alle andere soorten voor 1420 worden gedateerd. De schat kan dus op zijn vroegst in 1423 zijn afgesloten. Maar de verberging kan enkele jaren later liggen, omdat de hier aanwezige typen van Vlaanderen, Holland en Brabant pas in 1427 en 1428 door nieuwe, hier niet vertegenwoordigde uitgiften van kromstaarten werden vervangen.

Enige precisering geeft nog de volgorde waarin de munten in het potje waren gekomen. Deze kon in dit geval bij uitzondering enigszins gereconstrueerd worden, omdat een klomp van aaneengekitte munten in de hals was blijven vastzitten, die bij de reiniging afzonderlijk gedetermineerd werden⁹. Onder deze 120 munten die het laatst in het potje waren gekomen, bevonden zich 91 kromstaarten en halve kromstaarten van Philips de Goede en 3 tuinen van Jan van Beieren; benevens slechts 26 oudere munten. Het ziet er dus naar uit dat in de sloophase van het sparen in hoofdzaak nieuwe Vlaamse kromstaarten waren verkregen. Omdat dieper in het potje een aantal al gesleten Hollandse tuinen van 1422 lagen, moet de afsluiting van de schat wel enkele jaren later gedateerd worden, dus op zijn vroegst in 1425. De oorlog die na de dood van hertog Jan tussen Jacoba van Beieren en Philips de Goede ontbrandde over het bezit van Holland heeft mogelijk veroorzaakt dat de muntschat niet meer te voorschijn gehaald kon worden en vier en een halve eeuw onaangeroerd op zijn geheime plaats bleef liggen.

De samenstelling van de schat is typerend voor een ook op monetair gebied roerige periode. In alle gewesten volgden in deze jaren de uitgiften van nieuwe muntsoorten elkaar in snel tempo op; oudere munten werden omgesmolten tot nieuwe en verdwenen snel uit de circulatie. De schat bevat dan ook slechts enkele tientallen munten die meer dan 15 jaar oud waren, voornamelijk Vlaams. Ook bij de nieuwere soorten overwegen de Vlaamse munten (bijna 2/3 van het

totale aantal) zeer sterk. Daarnaast zijn behalve Holland zelf, voornamelijk zuidelijke provincies als Brabant, Henegouwen en Luik vertegenwoordigd. Munten uit het toch zo vlak bij Woerden gelegen Sticht Utrecht ontbreken, evenals Gelderse, haast volkomen. Hierbij moet echter aangetekend worden dat de enige andere vondst uit dezelfde periode gevonden in het graafschap Holland (Amsterdam 1915)¹⁰ minder eenzijdig is samengesteld: deze vertoont ook een sterk Vlaams overwicht, maar zowel oudere soorten als munten uit de oostelijke Nederlanden zijn daar wat beter vertegenwoordigd.

H.E.V.G.

- ¹ Voorlopige mededelingen: *De Geuzenpenning* 23 (1973), p. 31 en *Nieuwsbulletin KNOB* 1973, p. 16*. Een deel van de vondst is permanent in het bankgebouw tentoongesteld; enkele zeldzame stukken werden geschonken aan het Kon. Penningkabinet.
- ² Tekst van de instructie RN 1862, p. 227.
- ³ A. de Witte, *Un nouvel atelier artésien*, RN 1890, p. 71-86.
- ⁴ Van der Chijs, *De munten van Friesland, Groningen en Drenthe*, p. 624 en pl. 22,2. Ten aanzien van diens argumentatie moet bedacht worden dat in contemporaine teksten met „tuin” niet alleen het hier bedoelde type wordt aangeduid, maar ook diverse andere munten van dezelfde waarde, o.a. de Brabants-Henegouwse drielanders en de Hollandse stukken met lopende leeuw.
- ⁵ M. G. A. de Man in *JMP* 8 (1921), p. 24-40. De toeschrijving aan Marche werd geaccepteerd door V. Tourneur (*RBN* 1922, p. 111) en door E. Bernays (*Histoire monétaire du Luxembourg, Supplément*, 1930, p. 103). De huidige conservator van het Luxemburgse penningkabinet, R. Weiller, deelde mij echter mee overtuigd te zijn dat de munt niet in het oude hertogdom Luxemburg geslagen is (brief van 18 jan. 1973).
- ⁶ Hierover mijn beschouwingen in *JMP* 46 (1959), p. 56-58.
- ⁷ Van der Chijs, *De munten van Utrecht*, p. 299.
- ⁸ T.z.p., p. 303.
- ⁹ In het overzicht is tussen haakjes het aantal van iedere soort afkomstig uit de klomp in de hals toegevoegd.
- ¹⁰ M. Schulman in *JMP* 6 (1919), p. 1-49; gegevens betreffende de aantallen van iedere soort in *Veilingcatalogus J. Schulman* 18 november 1918, no. 1-128.

Oostelijk Flevoland 1971 – In een scheepswrak, in kavel K 73/74, dat door de Oudheidkundige afdeling van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders werd onderzocht, is een kleine schat van 11 munten uit de 15e eeuw aangetroffen.

Bisdom Utrecht, Frederik van Blankenheim (1393-1423), plak, geslagen te Deventer (vdC 14, 13)	1
- , David van Bourgondië (1456-1496), stuiver (vdC 19, 44)	3
Stad Kampen, dubbele plak (vdC 15, 13)	1
- , halve plak (zie beneden)	1
- kwart plak (JMP 1958, p. 108)	1
Stad Groningen, jager 1458 (vdC 10, 55)	1
Bisdom Munster, Johan van de Palts (1457-1466), pfennig (Grote 79)	1
Vlaanderen, Philips de Goede (1419-1467), braspenning, geslagen te Namen (DdP 20, 41)	1
Frankrijk, Karel VII (1422-1461), plaque, geslagen te Doornik (Laf. 480)	1

De drie stuivers van bisschop David, die geslagen zijn volgens een instructie van 1457 en de beide munten van Groningen en Munster zijn in zeer goede staat, de overige stukken zijn door langdurig gebruik zeer gesleten. Op grond hiervan moet dan ook worden aangenomen dat de munten omstreeks 1460 zijn verloren gegaan, wat tevens het vergaan van het schip dateert.

Uit numismatisch oogpunt zijn de drie munten van Kampen het interessantst. De vondst bevestigt de reeds vroeger geuite veronderstelling, dat de stedelijke muntslag te Kampen reeds in het tweede kwart van de 15e eeuw moet zijn begonnen. Van deze oudste reeks waren tot nu toe alleen de kleinste eenheden, bekend geworden door de vondsten Elst en Barneveld, door die vondsten behoorlijk gedateerd. Deze vondst voegt een nieuwe denominatie aan de reeks toe en dateert tevens de reeds lang bekende grootste eenheid in dezelfde periode. Deze oudste serie is dan als volgt samengesteld:

dubbele plak (= 4 groot), vz. wapen in zespas, kz. rozetten of letters CAMP:
van der Chijs pl. 15, 13 resp. 15, 12

plak (= 2 groot): niet teruggevonden

halve plak (= 1 groot): vz. gedeeld wapen, waarnaast drie bloempjes;

+BENEDICTVS.QVI.VENIT; kz. lang kruis, in de hoeken CAMP; MON-ETA.
D-E.CAM-PEN

kwart plak (= $\frac{1}{2}$ groot): vz. hetzelfde wapen, kz. rozetten (JMP 1958, blz. 108, no 35)

achtste plak (= $\frac{1}{4}$ groot): als voren (JMP 1958, p. 109, no 36)

De benaming van de stukken staat niet geheel vast. Voorlopig wordt hier aangenomen dat de reeks is geslagen na de in het Oversticht omstreeks 1425 ingetreden aanzienlijke verlaging van de waarde van de plak of dubbele groot. Mocht blijken dat de stukken nog vroeger zijn geslagen, dan moeten de benamingen herzien worden in: plak tot en met 1/16 plak.

H.E.V.G.

¹ Zie mijn beschouwing in JMP 45 (1958), p. 97 en P. J. Soetens in *Kamper Almanak* 1963, p. 5 van de overdruk.

² Voor de ontwikkeling van de plak: JMP 56/57 (1969/70), p. 119.

Utrecht 1972 – Bij het graven van een diepe funderingsput voor de nieuwbouw van de Willem Arntsz Stichting aan de Lange Nieuwstraat te Utrecht is in mei 1972 een omvangrijke muntvondst gedaan. De munten kwamen te voorschijn uit een opgehaalde klomp klei; scherven of andere sporen van verpakking zijn niet gevonden. Na reiniging bleek de schat te bestaan uit 7 gouden en 295 zilveren munten¹.

De munten vallen uiteen in drie grote groepen. Ruim een derde – 112 stuks – zijn in het Utrechtse Nedersticht geslagen tijdens de regering van bisschop David van Bourgondië (1456–1496). Ongeveer evenveel – 117 stuks – zijn afkomstig uit het grote buurland, de Bourgondische Nederlanden waartoe toen wel Holland, maar niet Utrecht en Gelre, behoorden; zij zijn merendeels geslagen tijdens Karel de Stoute (1467–1477) en Maria (1477–1482), terwijl een klein deel uit de tijd van Philips de Goede of zelfs van vóór de unificatie van het Bourgondische muntwezen in 1433 dateert. Een derde groep – 71 stuks – komt uit de oostelijke gewesten van Luik tot Friesland, waarbij zich die van het sterk op de Nederlanden georiënteerde Kleef aansluiten. Een kleine rest – 12 stuks – is uit veel verder gelegen streken afkomstig.

Het thans teruggevonden geld is naar alle waarschijnlijkheid verloren gegaan tijdens het beleg dat de stad Utrecht in 1483 te doorstaan heeft gehad. Reeds jaren tevoren was er een toenemende spanning ontstaan tussen bisschop David, bastaardbroer van hertog Karel de Stoute, die vanuit zijn residentie te Wijk-bij-Duurstede een krachtig regeringsgezag poogde te vestigen en zijn onderdanen die zich tegen de modernisering verzetten. In 1481, enkele jaren na de dood van hertog Karel die tot een verzwakking van de Bourgondische macht geleid had, was het tot een uitbarsting gekomen: de anti-Bourgondische partij maakte zich met behulp van uit Holland verdreven geestverwanten van de macht in de stad Utrecht meester. Dit leidde tot een tweejarige oorlog tussen de bisschop gesteund door aartshertog Maximiliaan en zijn tegenstanders onder leiding van burggraaf Jan van Montfoort, die de steun kregen van de hertog van Kleef. Diens broer Engelbert werd door de anti-bisschoppelijke partij in 1482 als ruwaard van het Nedersticht gehuldigd en aan de bisschop werd het uitoefenen van het regeringsgezag in de stad onmogelijk gemaakt. Toen echter Maximiliaan in 1483 zijn macht in de zuidelijke Nederlanden had hersteld, kwam hij met een

legertje voor Utrecht en dwong de stad op 31 augustus zich aan de bis chop te onderwerpen.

De jongste munt in de schat is een zeer zeldzame stuiver die door de stad in de laatste phase van het verzet volgens raadsbesluit van 3 juli 1483 is geslagen. Verder hoort er een opvallend groot aantal exemplaren toe van de braspenningen die de stad in 1482 op naam van jonker Engelbert van Kleef liet slaan, een muntsoort die reeds in 1485 werd verboden en die in andere vondsten nooit is gesignaleerd. Anderzijds ontbreken in de schat de munten die bisschop David zelf te Wijk-bij-Duurstede in 1482 en 1483 uitgaf, evenals Bourgondische munten met latere jaartallen dan 1480. Dit alles maakt het bijzonder waarschijnlijk dat het onderhavige bedrag bijeengebracht is in de stad Utrecht tijdens de oorlog die het verkeer naar buiten ongetwijfeld heeft bemoeilijkt en een onevenredig grote plaats aan het stedelijk oorlogsgeld heeft gegeven. Mogelijk heeft het geld behoord aan een partijganger van Montfoort die tijdens het beleg is omgekomen of na de capitulatie is gevlucht of gearresteerd en vervolgens verbannen.

De Utrechtse munten² in de vondst zijn op één stuk na alle zeer recent. Van de jagers (gewoonlijk minder juist als dubbele stuivers aangeduid: zij waren in omloop voor $1\frac{2}{3}$ stuiver) zijn alleen de jaargangen 1477, 1478 en 1479 vertegenwoordigd, niet de oudere jaartallen 1474-1476 die een hoger gehalte hadden. Opvallend is echter dat van de bijbehorende hele en halve witpenningen met afbeelding van Sint Maarten (eveneens ten onrechte bekend als Sint Maartenstuiver) zowel de laatste emissie met ster boven het wapen als de oudere zonder ster voorhanden zijn.

Ongewoon talrijk zijn hier de munten die in de stad Utrecht, tijdens de opstand tegen de bisschop werden geslagen. De zeldzame braspenning van Kleefs type, waarvan hier 17 ex. voorhanden zijn, blijkt in twee uitvoeringen te bestaan: 4 ex. hebben lelietjes als interpunctieteken, 13 ex. daarentegen sterretjes. Vermoedelijk vertegenwoordigen de lelietjes een eerste emissie van redelijk goed zilver; de ex. met sterretjes maken grotendeels de indruk van bijzonder slecht zilver vervaardigd te zijn (een gehalteproef kon nog niet worden uitgevoerd). Deze slechte kwaliteit zal wel de reden geweest zijn dat na het herstel van het bisschoppelijk gezag³ deze braspenningen voor „gheen gelt” verklaard werden. De beeldenaar van deze munten is een nauwkeurige copie van de braspenningen van Engelberts vader en broer, de hertogen Jan I en Jan II van Kleef, die eveneens in de schat vertegenwoordigd zijn. De keuze van de beeldenaar kan zeer goed door de familierelatie zijn bepaald; de waarde van deze braspenningen was overigens dezelfde als die van de Utrechtse jagers.

De stuiver met rijdende Sint Maarten die in 1483 door de stad Utrecht op eigen naam werd uitgegeven, werd daarentegen later wel als geschikt voor de

omloop erkend. De uitgifte moet overigens bijzonder beperkt geweest zijn: dit is het tweede bekende ex., nadat de munt voor het eerst in een West-Duitse vondst was ontdekt in 1952⁴.

Een opvallend element vormt verder het grote aantal vliegers van de Friese steden Bolsward en Sneek. Deze Friese naslagen van de vliegers van de stad Groningen hebben korte tijd een zeer ruime verbreiding gehad: zij komen zelfs in Zuid-Nederlandse vondsten voor⁵. Wegens hun slechte kwaliteit werden zij echter in Utrecht al in 1484 uitdrukkelijk verboden⁶. Talrijk zijn ook de Kleefse munten in de vondst. Aangezien althans de braspenningen en stuivers van Kleef ook geregeld in andere Nederlandse vondsten uit deze periode voorkomen, zal hun aanwezigheid eerder aan hun grote verbreiding dan aan het incidentele verschijnen van Kleefse hulptroupen in Utrecht in 1482 toegeschreven moeten worden. Dit zal ook wel gelden voor het Kleefse kleingeld: daarop wijst de in Utrecht gebruikelijke aanduiding van de stedelijke duiten van 1478 met de Gelders-Kleefse term „muter” (1/6 stuiver).

Tenslotte kan opgemerkt worden dat in dit geval goed te constateren is, dat de samenstelling van de schat zeer goed overeenkomt met wat uit schriftelijke bronnen bekend is over de muntsoorten die omstreeks 1483 in Utrecht gebruikt werden. In de reeks munttarieven door de stad gepubliceerd in de jaren 1483 – 1493⁷ worden de hier gevonden muntsoorten op een heel enkele uitzondering na alle genoemd, zelfs lang geleden geslagen soorten als de Vlaamse leeuwengroten en botdragers uit de 14e eeuw of van grote afstand afkomstige typen als de liard van Dauphiné⁸. Niet in de tarieven vermeld worden slechts de zeldzame jager van hertog Karel van Gelre (afb.) die sprekend op de Utrechtse jagers lijkt, en de

muntjes van Rome en Noorwegen. Van deze laatste zijn echter wel exemplaren in andere Nederlandse vondsten gesignaleerd⁹.

In het volgende overzicht zijn in de linkerkolom de tegenwoordige in de numismatiek gebruikelijke namen gebezigd, in de rechterkolom zijn de namen gebruikt in de Utrechtse tarieven opgenomen (spelling gemoderniseerd).

Bourgondische Nederlanden

Philips de Goede (1419-1467)

dubbele stuiver	dubbele Philippusstuiver			
Brabant		GH	8-1	1
stuiver	Philippusstuiver			
Brabant 1, Vlaanderen 8, Henegouwen 1, Holland 1			9-1/4	11
halve groot	Philippus oortken van stuiver			
Holland			11-4	1
kwart groot	Philippus duit			
Holland			12-4a	1

Karel de Stoute (1467-1477)

dubbele stuiver	dubbele Karolusstuiver			
Brabant 2			23-1	2
stuiver	Karolusstuiver			
Brabant 12, Vlaanderen 13			24-1/3	25
groot	halve Karolusstuiver			
Vlaanderen 6			25-3	6
kwart groot	Karolusduit			
Vlaanderen 3			27-3	3
Bourg, gulden	Andriesgulden			
Brabant 3			32-1	3
dubbel vuurijzer	vuurijzer ¹⁰			
Brabant 1475(2), Gelre 1475, Vlaanderen 1474			34-1/3	4
half vuurijzer	leeuwenhoofdje			
Brabant 1474, 1475(3), 1476, Gelre 1474			36-1/2a	6

Maria de Rijke (1477-1482)

dubbel vuurijzer	vuurijzer			
Brabant 1477, 1478, 1479(2), 1480, Vlaanderen 1478(6), 1480, Holland 1479			39-1/4	13
vuurijzer	half vuurijzer			
Brabant 1479(2), Gelre z.j.			40-1/2	3
groot	Maria-grootje			
Gelre z.j., Vlaanderen 1478(4), Holland 1480(2)			41-2/4	7
halve groot				
Vlaanderen, 1, Holland 3			42-3/4	4

Bisdom Utrecht

Frederik van Blankenheim (1393–1423)

dubbele plak	Deventer penning	vdC	14,14	1
David van Bourgondië (1456–1496) ¹¹				
Davidsgulden (no 5)	Utrechtse gulden		17,10	1
jager (no 11)	mijns heren jager		18,24	73
1477 22 ex., 1478 47 ex., 1479 4 ex.				
witpenning (no 12)	mijns heren philippus		20,56v	8
zonder ster boven schild 1 ex., met ster 7 ex.				
halve witpenning (no 13)			20,58v	4
zonder ster boven schild 2 ex., met ster 2 ex.				
Engelbert van Kleef ruwaard (1482–1483)				
braspennig (no 47)	Engelbertus		20,2	17
interpunctie lelietjes 4 ex., sterretjes 13 ex.				

Stad Utrecht

Stuiver 1483 (no 44)	Sinte Martijn	JMP	1952,91	1
Muter 1478 (no 43)	muterken	vdC	25,4	8

Hertogdom Gelre

Arnold van Egmond (1423–1473)

stuiver	woechey	vdC	11,17	1
stuiver	woechey		11,19	2

Karel van Egmond (1477–1538)

jager 1478		RBN	1872,102	2
witpenning	Jfr. Katrijnenphilippus ¹²			
1478 1 ex., 1479 1 ex., 1480 2 ex.				
		vdC	14,2v	4

Deventer, Kampen en Groningen

Stuiver 1479	Overijsselse stuiver			
ex. met wapen van Kampen				
		JMP	1916,133	1

Stad Groningen

Jager	Groninger jager	vdC	10,55 en	
ex. van 1461 en 1477				
			12,68	2
Vlieger	Groninger philippus			
ex. van 1454, 1471, 1473 en 1476				
			10,47v	4

UTRECHT					179
<i>Stad Sneek</i>					
Vlieger	Friese penning				
ex. van 1476, 1477(4) en 1478(3)		vdC	22,1	8	
<i>Stad Bolsward</i>					
Vlieger	Friese penning				
ex. van 1474, 1476, 1477(4) en 1478(5)		vdC	4,6v	11	
<i>Graafschap Holland</i>					
Jan van Beieren (1420–1425)					
halve tuin	halve Johannes tuin	vdC	12,12	1	
<i>Graafschap Vlaanderen</i>					
Lodewijk van Male (1346–1384)					
leeuwengroot	oud clayken	Gaill.	219	1	
Philips de Stoute (1384–1404)					
halve botdrager	oud butken	DdP	8,19	1	
Jan zonder Vrees (1405–1419)					
braspenning	oude braspenning		10,26	8	
achtste braspenning			10,29	1	
<i>Hertogdom Brabant</i>					
Jan IV (1415–1427)					
braspenning	oude braspenning	dW	443	1	
tuin			444	1	
Philips de Goede (1430–1467)					
gouden pieter	peter		467	1	
<i>Graafschap Saint-Pol</i>					
Philips van Brabant (1415–1430)					
drieland	korte kruis tuin	dW	452	1	
<i>Graafschap Henegouwen</i>					
Jan IV van Brabant (1417–1427)					
kwart drieland		Ch.	150	1	

Bisdom Luik

Lodewijk van Bourbon (1456–1482)

dubbel vuurijzer 1478	vuurijzer	Ch.	350	1
half vuurijzer z.j.			356	1

Hertogdom Kleef

Johan I (1448–1481)

braspenning 1479	Kleefse braspenning	Noss	149	3
halve witpenning 1475	halve kleine Kleefse muter ¹³		145	1
	Kleefs muterke		142 e.a.	25
type Noss 142 (Wesel) 4 ex., type Noss 161 (Wesel) 5 ex., Type Noss 200 (Kleef) 16 ex.				1
muter? ¹⁴			–	1

Johan II (1481–1512)

braspenning 1482	Kleefse braspenning		156	2
stuiver 1483	stuiver met de zwaan		182	1

Aartsbisdom Keulen

Ruprecht van de Palts (1463–1477)

postulaatgulden	Keulse postulaat	Noss	440	2
-----------------	------------------	------	-----	---

Stad Aken

Groschen 1420

Akense buische	Men.	117	1
----------------	------	-----	---

Koninkrijk Frankrijk

Karel VII (1422–1461)

blanc	Franse blank	Laf.	514c	1
ex. geslagen te Angers				
liard van Dauphiné	Dolfinaas oortken	Ciani	729	1
ex. geslagen te Crémieu				

Lodewijk XI (1461–1483)

gros-de-roi	dubbele Franse blank	Laf.	532	2
ex. geslagen te Tournai en St Lô				
blanc	Franse blank		534	1
ex. geslagen te Toulouse				

Koninkrijk Engeland

Hendrik VI (1422–1461)

groat (Calais) ¹⁵	Henricus stoter	North	1424	2
------------------------------	-----------------	-------	------	---

Koninkrijk Denemarken

Erik van Pommeren (1396-1439)

sterling Naestved — Bruun 3728 1

Pauselijke staat

Paulus II (1464-1471)

grossetto — Munt. 28 1

H.E.V.G.

¹ Voorlopige publicatie: *De Geuzenpenning* 22 (1972), p. 52 en *Nieuwsbulletin KNOB* 1972, p. 122*.

² Voor de Utrechtse munten wordt verwezen naar het voorafgaande artikel over De Munten van bisschop David van Bourgondië.

³ Van der Chijs, *Munten van Utrecht*, p. 352.

⁴ Vondst Essel (Roergebied): De stuiver werd gepubliceerd JMP 39 (1952), p. 91. De tekst van het raadsbesluit van 3 juli 1483 (gepubliceerd Van der Chijs, p. 305) schrijft voor stuivers en halve stuivers met afbeelding van Sint Maarten te slaan. Niet duidelijk is de toevoeging (de tekst blijkt na vergelijking met het handschrift te Utrecht wel correct afgedrukt te zijn) „den stuiver sal hieten ene muter”, die Van der Chijs op een dwaalspoor heeft gebracht.

⁶ O.a. vondsten Venray 1957 (JMP 1958, p. 155), Hoensbroek 1924, Nederheim 1859 (RBN 1865, p. 361), Horion-Hozémont 1877 (RBN 1877, p. 215) en „Noord-Frankrijk” 1906 (RBN 1906, p. 285).

⁶ Van der Chijs, p. 350.

⁷ Van der Chijs, p. 349 vlg. en 305 vlg.

⁸ Ook voorgekomen in de vondsten Nederheim 1859 en „Noord-Frankrijk” 1906 (zie noot 5).

⁹ Een Deense sterling geslagen te Lund kwam voor in de vondst Culemborg 1963 (JMP 1964, p. 46), een Romeinse grossetto in de vondst Putten 1861 (JMP 1964, p. 50).

¹⁰ In tegenstelling met het huidige gebruik worden dubbele en enkele vuurijzers gewoonlijk aangeduid als „vuurijzers” en „halve van dien”.

¹¹ Voor de Utrechtse uit de tijd van bisschop David wordt verwezen naar de in deze aflevering opgenomen studie (blz. 9 vlg.); de nummers verwijzen naar de daarbij behorende muntbeschrijving.

¹² Geslagen tijdens het regentschap van Catharina van Gelre, ten behoeve van haar minderjarige broer Karel.

¹³ Noss, *Die Münzen von Cleve*, p. 129 en 155 heeft de typen 161 en 200 onder Johan II omstreeks 1490 geplaatst. Uit de vondst blijkt dat ook deze muters ouder zijn en onder Johan I moeten worden gerangschikt. De ex. van Noss 161 zijn alle gesleten en waren in 1483 zeker al geruime tijd in omloop geweest, die van Noss 200 waren deels vrij nieuw, deels echter ook geruime tijd in gebruik geweest.

- ¹⁴ Dit stuk is zeer gesleten en nauwelijks te herkennen. Vermoedelijk kan het als volgt worden beschreven:
 Vz. wapen Kleef in het veld; + IOHES DVX CLI. . . CO. . . .
 Kz. wapentje Mark op kruis; MONE - NOVA - CLIVE - . . . IS.
- ¹⁵ De beide ex. die behoren tot de emissie 1422-1427, zijn zoals de meeste Engelse groats in Nederlandse vondsten zowel gesleten als gesnoeid.

Vierlingsbeek 1945 – Bij het opruimen van de in 1944 door de oorlogshandelingen verwoeste kerk werden in het puin 16 gouden munten gevonden. De stukken bleven berusten bij het R.K. armbestuur en konden onlangs worden onderzocht. De schat bestaat uit Nederlandse en Duitse guldens, waarvan de jongste het jaartal 1507 draagt.

Nederlanden

Utrecht, David van Bourgondië (1456-1496), Davidsgulden (op vz. EPS)	Delm. 945
Utrecht, Frederik van Baden (1496-1516), Beiersgulden	Delm. 947
Friesland, George en Hendrik van Saksen (1500-1502), goudgulden	Delm. 997 (tekst)
Luik, Jan van Horne (1494-1503), postulaatgulden (7 stuks)	Delm. 333

Duitse Rijk

Hertogdom Kleef, Johan II (1481-1521), goudgulden geslagen te Wesel	Noss 153
Aartsbisdom Mainz, Jakob van Liebenstein (1504-1508), Rijnse goudgulden 1506	Pr. Alex. 217
Koninklijke munt te Frankfurt, Maximiliaan I, goudgulden 1497	J.-F. 131
Markgraafschap Brandenburg, Frederik en Sigismund (1486-1495), goudgulden geslagen te Schwabach	Schr. 360
Markgraafschap Brandenburg, Frederik (1495-1515), goudguldens geslagen te Schwabach 1497 en 1507	Schr. 452 en 502

H.E.V.G.

Nijkerk 1958 – Ongeveer 15 jaar geleden werd in de omgeving van Nijkerk een potje opgegraven, gevuld met 25 gouden en 133 zilveren munten. Het potje was in tweeën gebroken, miste het grootste deel van het oor en een deel van de rand, maar is door bemiddeling van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort gerestaureerd. De zilveren munten zagen er bijzonder

onooglijk uit, maar konden na schoonmaken toch heel goed gedetermineerd worden.

Zowel de oudste als de jongste munt bleek van Vlaanderen te zijn, resp. een dubbele groot z.j. van Jan zonder Vrees (1405–1419) en een gouden reaal van Karel V (emissie 1521). Kort na die datum zal de schat wel aan de bodem zijn toevertrouwd. Het was een tijd van voortdurende oorlogen tussen de Bourgondische vorsten en Karel van Egmond. De strijd werd vaak op Stichts grondgebied gevoerd en hiervan getuigt de munt die de stad Utrecht sloeg in het jaar 1511 met vermelding van Karel van Egmond als Heer. De munt is hier in drie exemplaren aanwezig.

Munten van Philips de Schone vormen de grootste groep. Hierin valt op de Philipsgulden van Brabant (Maastricht) van 1501.

Het grootste aantal gouden munten is van Luik. De 17 postulaatgulden van Jan van Hoorne als bisschop van Luik kunnen in 4 groepen verdeeld worden, zoals blijkt uit onderstaande lijst. Zeer veel verschillen vertonen de Schrikkelbergers (= Engelgroschen) van Saksen. De belangrijkste varianten zijn eveneens in onderstaande lijst vermeld. „Grosus” i.p.v. „grossus” is een rare fout.

Tot slot willen we nog de aandacht vestigen op de groot van Calais van Hendrik VI die geklopt is met twee rozen (van Lippstadt).

C. KARRES

J. VINKENBORG

Bourgondische Nederlanden

Jan zonder Vrees, braspennig, Vlaanderen	D.d.P. 25	1
Philips de Schone		
emissie 1485, halve stuiver, Holland	GH 63–6	1
emissie 1492, groot, Brabant	GH 102–1	8
Gelre	GH 102–4	1
Holland	GH 102–6	2
emissie 1496, dubbele stuiver, Brabant 1497, 1499	GH 111–1b	2
Vlaanderen	GH 111–5	1
stuiver, Brabant	GH 112–1	3
Vlaanderen	GH 112–5	1
Holland	GH 112–6a	6
Namen	GH 112–7	3

emissie 1499, Philipsgulden, Brabant (Ma) 1501	GH	115-2a	1
dubbele stuiver, Brabant (A) 1499, 1500			
1502, 1504	GH	119-1	4
Brabant (Ma) 1500	GH	119-2a	1
Vlaanderen	GH	119-5a	1
stuiver, Brabant (A)	GH	120-1	6
Brabant (Ma) 1502, 1503	GH	120-2a/b	2
Brabant (Ma) 1503, 1504	GH	120-2b	2
Brabant (Ma) 1506	GH	120-2a	1
Vlaanderen	GH	120-5a	4
Holland 1499	GH	120-6a	8
Namen 1499(4), 1503	GH	120-7	5
groot, Brabant (A)	GH	121-1	2
 Karel V			
emissie 1506, dubbele stuiver, Brabant (A) 1512	GH	171-1b	1
Brabant (A) 1513	GH	171-1a	1
stuiver, Brabant (A)	GH	172-1a	1
Brabant (Ma) 1512	GH	172-2	1
Holland 1499	GH	172-6	5
groot, Brabant (A)	GH	173-1	2
	GH	173-1a	7
Brabant (Ma) 1513, 15..	GH	173-2	2
Vlaanderen	GH	173-5a	1
Holland	GH	173-6a	2
Namen 1514	GH	173-7	1
emissie 1521, gouden reaal, Vlaanderen	GH	183-5a	1
 fragmenten van een stuiver van Holland			
fragmenten van een stuiver van Namen			
fragmenten van drie stuivers			
 <i>Overige Nederlanden</i>			
<i>Bisdom Utrecht</i>			
Frederik van Baden (1497-1517), goudgulden z.j.	vdCh.XX, 1		1
	Delm. 947		
 <i>Hertogdom Gelderland</i>			
Karel van Egmond (1492-1538), stuiver z.j.	vdCh. XVI, 11		1
 <i>Gelderland - Stad Utrecht</i>			
Karel van Egmond, vier braspenningen z.j.	vdCh.Geld.XVII, 31		3
	vdCh.Utr. XXV, 16		

Bisdom Luik

Jan van Hoorne (1484–1505), postulaatgulden interpunctie met sterretjes;	Delm. 333	17
2 ringetjes op mijter, 2 roosjes ernaast	11 ex.	
interpunctie met sterretjes;		
2 ringetjes op mijter, 1 ster ernaast	2 ex.	
interpunctie met sterretjes;		
2 sterretjes op mijter, 2 ringetjes ernaast	2 ex.	
interpunctie met ringetjes;		
2 sterretjes op mijter, 2 ringetjes ernaast	2 ex.	

Duitse Rijk

Hertogdom Gulik-Berg, Willem IV (1475–1511), St. Hubertus goudgulden 1503	Noss 198	3
Stad Keulen, blank z.j.	Noss 10k	1
Keurvorstendom en hertogdom Saksen		
Frederik III met Albert en Johan (1486–1500), schrikkelberger	Saurma 2360var.	1
mmrtkn: vz. klaverblad, kz. C*		
schrikkelberger	Saurma 2360var.	2
mmrtkn: klaverblad		
Frederik III met George en Johan (1500–1508)		
schrikkelberger	Saurma 2365var.	4
mmrtkn: T(Bucholz)		
schrikkelberger	Saurma 2365var.	
mmrtkn: 5-puntige ster		4
schrikkelberger	Saurma 2365	
mmrtkn: 6-puntige ster		5
Frederik III met Johan en George (1508–1525)		
schrikkelberger	Saurma 2369var.	
mmrtkn: 6-puntige ster		5
(variant met GROSVS: 1 ex.)		
schrikkelberger	Saurma 2369	
mmrtkn: kruis		7

Koninkrijk Engeland

Hendrik VI (1422–1461), groot van Calais ¹	Seaby 1238	1
groot van Londen	Seaby 1276	1
groot van Londen	Seaby?	1
Edward IV (1461–1483), angel	Seaby 1489–38	1
Hendrik VII (1485–1509), angel	Seaby 1660–108	1

Spanje

Koninkrijk Castilië

Hendrik IV (1454–1474), reaal z.j.	Heiss pl. 14, 13	1
------------------------------------	------------------	---

Koninkrijk Spanje

Ferdinand en Elisabeth, reaal (Burgos)	Heiss pl. 21, 85	1
--	------------------	---

reaal (Sevilla)	Heiss pl. 22, 96	1
-----------------	------------------	---

 158

1 Tweemaal geklopt met roos van Lippstadt (zie BNJ 1959, p. 360).

Dokkum 1972 – Bij Dokkum werd een kleine schat van 7 zilveren munten gevonden. Het jongste stuk is de daalder van Mansfeld met jaartal 1569.

Nederlanden, Philipsdaalder Brabant (A) 1559 (GH 210–1d)

1/5 Philipsdaalder Brabant (A) 1566

als voren, Overijssel 1567

1/2 Bourg. rijksdaalder, Vlaanderen 1567

Bisdom Luik, Gerard van Groesbeek, rijksdaalder 1568 (Ch. 514)

Aartsbisdom Keulen, Salentin van Isenburg, rijksdaalder 1569 (Noss 69)

Graafschap Mansfeld (Vorderort), Peter Ernst, Christoph II en Johan Hoyer III rijksdaalder 1569 (Tornau 529).

G. VAN DER MEER

Deuringen 1968 – Bij de verbouwing van een boerderij onder Deuringen (gem. Hengelo) is een potje met 34 zilveren munten gevonden. De munten werden in 1971 door de Oudheidkamer Twenthe verworven en door het Koninklijk Penningkabinet gedetermineerd.

Republiek der Ver. Nederlanden

Daalder, Deventer 1686	1
------------------------	---

Gulden, Holland 1734	1
----------------------	---

Utrecht 1721	1
--------------	---

Gelderland 1719, 1721	2
-----------------------	---

Nijmegen 1687	1
---------------	---

Overijssel 1706, 1707	2
-----------------------	---

Deventer 1698	1
---------------	---

BARENDRECHT	187
Schelling, Nijmegen 1686, 1691(4)	5
Zutphen 1688(2)	2
Overijssel 1686, 1689(?), 1690	3
Deventer 1683, 1686(3), 1688, 1689, 1690, 1691(2)	9
Kampen 1689	1
Groningen (stad) 1691(3)	3

Koninkrijk Engeland

Willem III, half crown, London 1701	1
Bristol 1696	1

De schellingen zijn alle ongeklept, hadden dus sedert 1693 een koers van 5½ stuiver. De jongste munt is de gulden van 1734. Het voorkomen van Engelse half-crowns in Nederlandse schatten uit de 18e eeuw is wel meer gesignaleerd¹.

H. E. V. G.

¹ H. Enno van Gelder en J. S. Boersma, *Munten in muntvondsten*, Bussum 1967, blz. 94 (naar aanleiding van vondst Welvliet 1936).

Barendrecht 1972 – Bij het verbouwen tot woonhuis van een oude boerderij werd onder een vloer een enorme schat van zilveren munten ontdekt tezamen met een pot en een schaal, waarin waarschijnlijk een deel van de munten geborgen was. De vondst werd in verschillende partijen in de handel gebracht, die hieronder worden samengevat.¹

De vondst bestaat uit 4281 munten, alle van de provincies en steden van de Republiek. De grote meerderheid wordt gevormd door drieguldens en guldens lopend van 1681 – jaar van invoering van deze muntsoort – tot 1791. Daarnaast is er een groot aantal daalders en dubbele daalders geslagen in de jaren 1676–1692, maar zoals bekend in de gehele 18e eeuw in gebruik gebleven. Opvallend gering is voor een laat-18e eeuwse vondst het aantal van 4 zilveren dukaten van Zeeland. Andere soorten als florijnen en schellingen, die ook veelvuldig in dergelijke vondsten voorkomen, ontbreken geheel, evenals natuurlijk de handelsmunten als zilveren ridders en zilveren dukaten van andere gewesten dan Zeeland.

Vooral bij de guldens zijn vrijwel alle tot nu toe bekende jaartallen vertegenwoordigd, benevens enkele niet eerder gesignaleerde jaargangen; in wat mindere mate is dat met de bijbehorende drieguldens het geval. Duidelijk blijkt uit het overzicht dat de uitgifte van guldens en drieguldens in de 18e eeuw geenszins continu heeft plaats gehad: perioden waarin door vrijwel alle provincies guldens

geslagen zijn, worden onderbroken door reeksen jaren waarin de vervaardiging praktisch heeft stil gestaan. Om dit in het oog te doen springen zijn de jaartallen in blokken gegroepeerd, waardoor de volgende perioden van activiteit naar voren komen:

- a. 1681–1694: de gulden – met veelvouden en onderdelen – werd in 1681 door Holland ingevoerd, een voorbeeld dat zeer spoedig door alle provincies en steden, behalve Zeeland en Groningen, werd nagevolgd, overal met eigen wapen;
- b. 1694–1710: in 1694 werd de gulden in de regelingen van de Staten-Generaal opgenomen en dientengevolge het provinciale wapen door het Nederlandse vervangen. Aanvankelijk werden vooral drieguldens geslagen en, in zeer klein aantal, stukken van 2 en $1\frac{1}{2}$ gulden, weldra in hoofdzaak guldens. De steden namen, behalve Deventer in 1698, aan de uitgifte geen deel meer;
- c. 1712–1727: na een nauwelijks merkbare onderbreking in 1711 werd de uitgifte krachtig voortgezet, voornamelijk in de munthuizen van Utrecht, Gelderland en Overijssel;
- d. 1732–1739: de productie is minder omvangrijk en beperkt zich geheel tot guldens;
- e. 1748–1750: kortstondige en weinig omvangrijke productie;
- f. 1760–1767: een nieuwe periode van activiteit, waarin ook weer drieguldens zijn geslagen. Evenals de voorafgaande valt deze uitgifte samen met die van gouden ridders;
- g. 1775–1791: in deze jaren hadden hier en daar niet aaneengesloten emissies plaats;
- h. 1791–1801: deze periode, die overigens buiten het kader van de vondst valt, kende weer een krachtige herleving van de aanmuntingen, waarbij voor het eerst sinds het eind van de 17e eeuw de drieguldens weer het overwicht kregen boven de guldens.

Tenslotte moet nog erop gewezen worden dat niet alle provincies guldens hebben uitgegeven. In de 18e eeuw waren de munthuizen in het Noorden nauwelijks actief: Groningen heeft in het geheel geen guldens geslagen, Friesland slechts kleine aantallen tot 1721. De Zeeuwse munt die zeer grote aantallen zilveren dukaten en onderdelen in omloop bracht, heeft slechts in 1763–1764 een klein aantal guldens afgeleverd.

Drieguldens

Holland 1681, 1682(2) – prov. wapen

1694

1763(3), 1764(7)

BARENDRECHT	189
West-Friesland 1682(2), 1687 – prov. wapen 1694(6), 1695(3), 1696, 1697(3) 1714(3), 1721(1) 1763, 1764(7) 1781(3), 1786(6)	37
Zeeland 1694(2)	2
Utrecht 1682(7), 1687 – prov. wapen 1694(3), 1695(2), 1696(2), 1697(6) 1714(21) 1763(3), 1764 1786(2)	48
Gelderland 1682, 1694(2) – prov. wapen 1694(2), 1697(3) 1721(2) 1764(5) 1786(2)	17
Nijmegen 1686 – sted. wapen	1
Zutphen 1686(2) – sted. wapen	2
Overijssel 1682(6) – prov. wapen 1694(2), 1695(2), 1697(4) 1721(10)	24
Deventer 1682 – sted. wapen 1698(4)	5
Kampen 1682(3) – sted. wapen	3
Zwolle 1682 – sted. wapen	1
Friesland 1698	1
	—
	155

Guldens

Holland 1681 – prov. wapen	
1713(23), 1714(20), 1715(2), 1716(7), 1721(4)	
1734(3), 1735(19), 1736(13), 1737(2)	
1748(25), 1749(10)	
1762(44), 1763(34), 1764(29), 1765(12)	
1790(2)	254
West-Friesland 1687(5) – prov. wapen	
1699(2), 1701(2), 1703(41), 1704(5), 1705(13), 1706(3), 1708(2)	
1713(19), 1714(53), 1715(15), 1716(2), 1717(7), 1719(5) 1721(13),	
1727(3)	
1732(25), 1734(38), 1735(13), 1736(7), 1738(3)	
1748	
1760(8), 1762(25), 1763(58), 1764(38), 1765(4)	
1785(3)	413
Zeeland 1763(5), 1764(2)	7
Utrecht 1682, 1687(11) – prov. wapen	
1697, 1701(3), 1703(5), 1704(6), 1705(3), 1706(5)	
1712(15), 1713(30), 1714(40), 1715(101), 1716(24), 1717(43),	
1718(5), 1719(5), 1720(7), 1721(28), 1723(3), 1725(8), 1727(8)	
1734, 1735(32), 1736(31), 1737(48), 1738(13), 1748(11), 1749(2)	
1760(2), 1762(11), 1763(6), 1764(57), 1765(12)	
1791	
onleesbaar (1)	580
Gelderland 1694(5), 1697(9), 1698(29), 1699(4), 1700(7), 1701(18),	
1703(4), 1704(25), 1705(56), 1706(15), 1707(2), 1709(80),	
1710(22)	
1712(94), 1713(93), 1714(17), 1715(56), 1716(28),	
1717(14), 1718, 1719(34), 1720(13), 1721(32), 1723(23)	
1735(27), 1736(38), 1737(79), 1738(32), 1739(2)	
1760, 1762(46), 1763(112), 1764(56), 1765(11)	
1786(4)	
onleesbaar (6)	1095
Nijmegen 1687(16) – sted. wapen	16

BARENDRECHT		191
Zutphen 1687(37) – sted. wapen		37
Overijssel 1698(10), 1701(36), 1702(15), 1703(27), 1704(24), 1705(19), 1706(83), 1707(16) 1717(13), 1718(48), 1719(121), 1720(85), 1721(86), 1722(60), 1723(68), 1724(47), 1725(16), 1733(18), 1734(44), 1735(39), 1736(28), 1737(62), 1738(38) 1749(3) 1763(15), 1764(88), 1765(10) onleesbaar (3)		1122
Deventer 1682, 1687(49) – sted. wapen 1698(48)		98
Zwolle 1687 – sted. wapen		1
Friesland 1705(2) 1714(14), 1721(9)		25 —
		3648
<i>Dubbele daalder</i>		
Zeeland 1687(7), 1689(8), 1690(11), 1692(7), onl. (1)		34
Deventer 1689(4)		4
		—
		38
<i>Daalder</i>		
West-Friesland 1684(11), 1685(39), 1686(84)		134
Zeeland 1676(9), 1677(5), 1678(12), 1679(8), 1680(17), 1681(9), 1682(2), onl. (2) – samengesteld wapen	64	
1682(9), 1683(17), 1684, 1685(3), 1686(5) – krans van wapens	35	
	—	99
Utrecht 1685(31), 1686(28), 1687(4), 1688(6), 1689(28), 1691, 1692(11), onl. (1)		110
Nijmegen 1689		1
Zutphen 1689		1
Overijssel 1685(3), 1686(2), 1691(5), 1692(5), onl. (1)		16

Deventer 1685(8), 1686(37), 1688	46
Kampen 1692(2)	2
Zwolle 1685, 1686(11), 1688(2), 1692(4)	18
	<hr/> 427
<i>Zilveren dukaat</i>	
Zeeland 1769, 1772, 1773, 1777	4
	<hr/> 4

De vondst geeft een goed overzicht van de aanmuntingen van drieguldens en guldens, uiteraard voorzover deze binnen het kader van de vondst vallen. Uit de periode 1694–1767 zijn slechts 12 jaartallen van guldens niet in de vondst voorhanden, maar wel van elders bekend². De oudste guldens met provinciale en stedelijke wapens zijn evenals de drieguldens wat minder volledig aanwezig.

Hierdoor geeft de vondst ook een vrij betrouwbaar inzicht in de relatieve omvang van de aanmuntingen per jaartal. De rekeningen³ van de munthuizen zijn voor de onderhavige periode wel vrijwel zonder lacunes bewaard, maar hierin worden steeds de aanmuntingen van een aantal jaren samen verantwoord, zodat uit de schriftelijke bronnen de productie per jaar niet af te leiden is.

In het volgende overzicht zijn voor ieder van de acht perioden, die hiervoor werden onderscheiden, naast elkaar gesteld het aantal volgens de rekeningen geslagen drieguldens en guldens en het aantal van deze muntsoorten in de vondst Barendrecht.

	Drieguldens		Guldens	
	geslagen	in vondst	geslagen	in vondst
Holland				
1681–1694	67.300	3	143.000	5
1694–1710	47.400	1	39.600	–
1712–1727	–		1.184.500	56
1732–1739	–		927.400	37
1748–1750	–		673.800	–
1760–1767	446.500	10	2.121.200	119
1775–1791	–		–	2
1791–1801	1.360.700	–	2.367.200	–
	<hr/> 1.921.900	<hr/> 14	<hr/> 7.356.600	<hr/> 254

BARENDRECHT

West-Friesland

1681-1694	77.400	3	26.200	5
1694-1710	258.800	13	464.000	68
1712-1727	100.800	4	2.075.400	117
1732-1739	-		2.081.300	86
1748-1750	-		79.100	1
1760-1767	585.600	8	2.778.200	133
1775-1791	507.100	9	691.700	3
1791-1801	5.553.500	-	1.630.800	-
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	7.083.200	37	9.763.700	413

Zeeland

1694-1710	84.600	2	-	
1760-1767	-		214.300	7
1775-1791	305.500	-	-	
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	390.100	2	214.300	7

Utrecht

1681-1694	432.100	8	148.300	12
1694-1710	489.400	13	310.600	23
1712-1727	663.300	21	5.795.200	317
1732-1739	-		2.642.600	125
1748-1750	-		192.500	13
1760-1767	409.800	4	1.406.900	88
1775-1791	233.900	2	1.127.700	1
1791-1801	4.907.300	-	1.918.000	-
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	7.135.800	48	13.541.800	580

Gelderland

1681-1694	198.500	3	-	
1694-1710	232.600	5	7.147.200	276
1712-1727	65.500	2	7.095.400	405
1732-1739	-		3.337.600	178
1748-1750	-		-	
1760-1767	231.800	5	5.170.800	226
1775-1791	127.800	2	340.200	4
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1.079.200	17	23.923.800	1095

194		MUNTVONDSTEN			
Nijmegen					
1681-1694	13.900	1	69.100	16	
Zutphen					
1681-1694	4.600	2	57.900	37	
Overijssel					
1681-1694	215.700	6	-		
1694-1710	495.500	8	3.528.300	230	
1712-1727	397.400	10	9.238.500	544	
1732-1739	-		4.745.400	229	
1748-1750	-		88.900	3	
1760-1767	-		2.232.900	113	
1775-1791	-		-		
1791-1801	-		615.000		
	<u>1.108.600</u>	<u>24</u>	<u>20.449.000</u>	<u>1122</u>	
Deventer					
1681-1694	22.200	1	118.100	50	
1694-1710	125.700	4	345.400	48	
	<u>147.900</u>	<u>5</u>	<u>563.500</u>	<u>98</u>	
Kampen					
1681-1694	193.700	3	-		
Zwolle					
1681-1694	40.600	1	21.600	1	
Friesland					
1694-1710	75.600	1	25.000	2	
	-		onbekend	23	
	<u>75.600</u>	<u>1</u>	<u>?</u>	<u>25</u>	

Totaal

1681-1694	1.266.000	31	584.200	126
1694-1710	1.809.600	47	11.860.100	647
1712-1727	1.227.000	37	25.387.000	1462
1732-1739	—		13.797.300	655
1748-1750	—		1.034.300	52
1760-1767	1.673.700	27	13.832.300	686
1775-1791	1.174.400	13	2.159.600	10
1791-1801	12.044.500	—	7.363.500	—
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	19.195.200	155	76.018.300	3648

Uit het overzicht blijkt dat er een hoge mate van correlatie bestaat tussen geslagen en in de schat vertegenwoordigde aantallen. Wel zijn guldens en drieguldens in zeer verschillende verhouding in de schat terecht gekomen: globaal genomen is van iedere 20.000 geslagen guldens er één in het depot terecht gekomen, maar slechts één van iedere 50.000 geslagen drieguldens (voor deze vergelijking moet natuurlijk de productie na 1791 buiten beschouwing gelaten worden en uitgegaan worden van een totale voorraad van 7.150.700 drieguldens en 68.654.800 guldens die voor schatvorming beschikbaar waren). Deze voorkeur voor guldens kan niet als een kenmerk van de circulatie in het algemeen beschouwd worden, omdat andere vondsten in verhouding veel meer drieguldens plegen te bevatten. Vermoed moet worden dat de wijze waarop het geld uit Barendrecht bijeenkwam een voorkeur voor kleine coupures impliceerde: ook de Zeeuwse rijksdaalders die elders gewoonlijk met drieguldens en guldens samengaan, zijn opvallend slecht vertegenwoordigd.

De bovengenoemde verhouding tussen productie en vondst geldt ook voor vrijwel alle onderdelen van de tabel. Uiteraard is de correlatie nauwkeuriger voor de guldens dan voor de drieguldens: bij deze laatste zijn de vrij kleine getallen statistisch minder betrouwbaar. Maar er zijn ook enkele opvallende afwijkingen, vooral aan het begin en aan het einde van de tabel.

De aanmuntingen na 1775 zijn, ondanks vrij hoge cijfers in de rekeningen, in de vondst zeer schaars. Voor een deel is dit hieruit te verklaren dat in de rekeningen soms de in de jaren 1786-1791 met monogram van de VOC geslagen guldens zijn meegeteld, die echter niet in de binnenlandse omloop gekomen zijn. Verder kan geredelijk worden aangenomen, dat de schatvorming geleidelijk in deze periode heeft plaats gehad, zodat deze late stukken slechts zeer gedeeltelijk een bijdrage hebben kunnen leveren.

Anders ligt het voor de vroegste periode, de stukken geslagen voor 1694. Hier is vooral het aantal guldens wel vijf maal zo groot als op grond van de rekeningcijfers zou mogen worden verwacht, terwijl eerder een lager percentage voor de hand ligt. Bij nadere beschouwing blijken de cijfers voor de provinciale munthuizen een redelijke overeenstemming te geven, maar die van enkele steden in het geheel niet: voor Nijmegen, Zutphen en Deventer bestaat een wanverhouding tussen de zeer lage opgaven van de rekeningen en de vrij grote aantallen in de vondst. De conclusie kan slechts zijn dat de muntmeesters in hun ter plaatse ingediende rekeningen veel te lage bedragen hebben verantwoord, iets wat trouwens ook voor andere daar geslagen muntsoorten verondersteld moet worden. Op grond van de 93 guldens van Nijmegen, Zutphen en Deventer moet aangenomen worden dat daar tezamen niet 245.100 guldens, maar tenminste 2 miljoen stuks uitgegeven werden. Ook de cijfers voor de drieguldens zullen wel te laag zijn, al is daar wegens de kleine getallen zelfs geen benadering te geven. Het te lage cijfer voor West-Friesland kan eveneens op een te lage opgave in de rekening berusten.

H. E. v. G.

¹ Het grootste deel van de munten werd verkocht bij Van Stockum's Antiquariaat, veilingen 8-10 november 1972, no 718 - 1024 (met enkele toevoegingen); 2-4 mei 1973, no 949-1293; 5-7 maart 1974, no. 266-505, en bij Jacques Schulman BV (niet in veiling).

² Deze 12 jaartallen na 1694 (voor de vroegste periode zijn er wat meer hiaten) zijn:

Holland 1694, 1703

West-Friesland 1707, 1750, 1751, 1767

Utrecht 1698, 1750

Gelderland 1733, 1734

Overijssel 1709, 1710

Enkele andere jaartallen die in de handboeken van Delmonte en De Vries worden vermeld, dienen te vervallen: deze berusten hetzij uitsluitend op vermelding in de rekeningen, hetzij op vergissingen.

³ Uitgegaan is van de getallen bij L. W. A. Besier, *De muntmeesters en hun muntslag* Utrecht 1890. Verwerkt zijn daarin echter een aantal correcties die wijlen A. van der Wiel na collationering met de originele rekeningen heeft aangebracht.

Schoonhoven 1966 - Bij verbouwing werd in een boerderij nabij Schoonhoven een houten kistje met 50 zilveren munten gevonden. Het jongste exemplaar, een zilveren dukaat van 1800, was zó gesleten, dat de veronderstelling gewet-

tigd lijkt dat de schat tenminste enkele jaren later werd verborgen. Hij bestond uit de volgende munten:

Zilveren dukaat, Zeeland 1677, 1694(4), 1701, 1704, 1706, 1721, 1737, 1748, 1761(2), 1763, 1764, 1766, 1767(3), 1768, 1769(2), 1771, 1772, 1775, 1779, 1780(2), 1784, 1785, 1790(3), 1792(5), 1795(2)	40
Utrecht 1800	1
Overijssel 1739	1
Florijn, Overijssel 1689 (klop HOL)	1
Deventer 168?	1
Kampen 1689 (klop UTR), 168? (2 ex., beide met klop pijlenbundel)	3
Zwolle 16??	1
Groningen (stad) 1690, 1692 (beide klop HOL)	2

H. J. VAN DER WIEL

Metslawier (Fr.) 1972 – Tegen de avond van 20 maart 1972 raapten twee schooljongens, per fiets onderweg van Dokkum naar hun woonplaats Anjum, uit de berm van de pas in herconstructie geweest zijnde weg Metslawier-Anjum tijdens een noodzakelijke stop ter hoogte van het kweekbedrijf „Ropta” van de Friese Mij voor Landbouw enige zilveren munten op, die bij thuiskomst rijksdaalders van Koning Willem II (1840–1849) en Koning Willem III (1849–1890) bleken te zijn. De volgende dag keerden zij met enkele familieleden naar de vindplaats terug en spitten de grond om. Dit werd door de plaatselijke politie opgemerkt, die na overleg met de streekarchivaris W. Th. Keune ¹ en schrijver dezes als provinciaal archeoloog deze activiteit onmiddellijk liet staken, daar de wegberm c.a. eigendom waren van de gemeente Oostdongeradeel. Door bemiddeling van deze gemeente zetten daarna enkele arbeiders in W.S.W.-verband het speurwerk onder toezicht van het Fries Museum voort. Dit kon op 27 maart 1972 als geëindigd worden beschouwd; er waren toen 64 rijksdaalders bekend geworden, de oudste van 1842, de jongste van 1862. Over deze 21 jaar waren zij als volgt verdeeld:

*Koninkrijk der Nederlanden – Willem II*²

1842 Sch. 507 1; 1843 Sch. 508 3; 1844 Sch. 509 1; 1845 Sch. 510 5; 1846 (mmt. Ielie) Sch. 512 2; 1846 (mmt. zwaardje) Sch. 513 1; 1847 Sch. 514 11; 1848 Sch. 515 11; 1849 Sch. 516 2.

37 ex.

Id. – Willem III

1849 Sch. 575 1; 1850 Sch. 576 1; 1851 Sch. 577 3; 1852 Sch. 578 9; 1854 Sch. 580 4; 1856 Sch. 582 1; 1857 Sch. 583 1; 1858 Sch. 584 4; 1859 Sch. 585 1; 1861 Sch. 587 1; 1862 Sch. 588 1.

27 ex.

Totaal: 64 ex.

De munten vertoonden een zodanig over hun oppervlak verdeelde, vrij zware aanslag, dat hieruit viel op te maken dat zij in een pot of andere verpakking begraven waren geweest, die ten dele met grondwater gevuld moest zijn geraakt. Bij het zoekwerk werd echter niets meer teruggevonden, dat voor een omhulsel in aanmerking kon komen, de munten lagen over een oppervlakte van ca. 100 m² verspreid en waren kennelijk tijdens de herconstructie van de weg over enige afstand vervoerd, nadat het verpakkingsmiddel in het ongereede was geraakt.

Na reiniging op het Koninklijk Penningkabinet bleken alle munten vrijwel niet gesleten te zijn: de kwaliteit varieerde van „fraai” tot „prachtig”. De vondst biedt in numismatisch opzicht geen bijzonderheden (al valt het op dat de schaarsere jaartallen 1853 en 1860 ontbreken), maar baarde in de omgeving nogal wat opzien, vooral door de vraag wat de reden van dit historisch bezien nog zo laat in de grond verbergen kon zijn. Archivalisch onderzoek en een reactie van de bevolking brachten hierover opheldering. Ten eerste was bekend dat enkele jaren voor de vondst ter plaatse een drietal woningen ten behoeve van de wegverbetering waren afgebroken en de fundamenten daarvan machinaal waren verwijderd. Het kadaster leerde dat er voordien en wel tot 1877 slechts één woning met schuurtje had gestaan, die van 1856 tot 1877 eigendom van één familie was geweest. Een lid daarvan huwde begin 1862 met een toen nog 18-jarig meisje en korte tijd daarna trok dit paar in de woning bij de moeder van de bruidegom in. Er ontstonden echter spoedig moeilijkheden en in 1863 verliet de jonge vrouw het huis, om er enige jaren later wel weer terug te keren. Een nu nog in leven zijnde kleindochter van dit echtpaar deelde bij navraag spontaan mede dat haar grootmoeder de gewoonte had om dikwijls op allerlei aan anderen onbekende plaatsen geld te verbergen, een eigenschap die haar zoon later ook bleek te hebben! In 1877 werd het huis vrij plotseling verkocht en de vrouw van het echtpaar, dat lezen noch schrijven kon, had geen gelegenheid meer de door haar kennelijk in 1862 of 1863 vóór haar vertrek begraven munten op te sporen. De samenstelling van de vondst maakt het waarschijnlijk dat deze kennelijk het door haar ten huwelijk meegebrachte bezit of een deel daarvan betreft. Nu er dus een „petite histoire” aan de rijksdaaldevondst van Metslawier verbonden blijkt, is het ook verantwoord te vermelden hoe de bestemming van de

vondst is geregeld. In overleg met alle betrokkenen en het Koninklijk Penningkabinet heeft de gemeente Oostdongeradeel bij raadsbesluit de helft van de officieel getaxeerde waarde aan de vindsters uitgekeerd, die ook twee munten behielden (2×1852). Van de overige 62 schonk de gemeente van elk Schulman-nummer telkens het beste exemplaar aan het Fries Munt- en Penningkabinet van het Fries Museum (totaal 20 stukken) en drie stukken aan het Admirali-teitshuis te Dokkum (1847, 1848, 1852). Van de toen nog overblijvende 10 Schulman-nummers behield de gemeente telkens één exemplaar, terwijl de rest (29 stuks) aan de munthandel werd verkocht. Wij menen dat op deze plaats een woord van erkentelijkheid niet mag ontbreken voor de loyale wijze waarop de gemeente Oostdongeradeel zowel aan de belangen van de vindsters, openbare verzamelingen als particuliere liefhebber tegemoet is gekomen.

Leeuwarden, oktober 1972.

G. ELZINGA

¹ Aan de heer Keune zijn wij veel dank verschuldigd voor zijn medewerking en het verstrekken van de benodigde historische gegevens.

² De nummering is die van: Jacques Schulman, *Handboek van de Nederlandse munten van 1795 tot 1969*, Amsterdam 1969.

SUMMARIES OF HOARD PUBLICATIONS

Arnhem 1957: Eleven more coins belonging to a hoard published in 1958 have come to light; among them is a coin of Sittard of an unknown type.

Woerden 1972: 366 silver coins and a few gold coins deposited c. 1425. An unknown coin of Batenburg-Anholt is discussed and illustrated, as well as a coin which has hitherto been attributed to Marsum in Friesland or to Marche in Luxemburg. Neither attribution seems very probable.

Oostelijk Flevoland 1971: 11 coins from a wreck lost c. 1460 on the Zuiderzee, now reclaimed land. The find contains an unknown coin of Kampen which helps to date the series to which it belongs to the second quarter of the 15th century.

Utrecht 1972: 7 gold and 295 silver coins deposited during the civil disturbances of 1482/3 (cf. pp. 12 ff.). The rare coins struck by the rebels during the siege of the town are here unusually strongly represented.

Vierlingsbeek 1945: 16 gold coins lost after 1507 were found in the ruins of a church destroyed during the second world war.

Nijkerk 1958: 25 gold and 133 silver coins were buried in a small jar after 1521.

Dokkum 1972: 7 silver coins deposited after 1569 have been found near Dokkum in Friesland.

Deuringen 1968: 34 silver coins hidden in a jar after 1734. 23 of them are *schellingen*, none of them countermarked. After 1693 only countermarked *schellingen* retained their value of 6 stuiver, the others were valued at $5\frac{1}{2}$ stuiver.

Barendrecht 1972: a large hoard of 4281 Dutch silver coins deposited after 1791. The relative frequency of the dates in the hoard is analysed by comparison with the known production figures of the mints. It appears that the output of guilders and three-guilder pieces can be distributed over eight periods and that the amount of coins struck varies considerably from one period to another.

Metstaver 1972: 64 Dutch silver *rijksdaalders* struck between 1842 and 1862. The author has been able to trace the probable reason for the burial of these coins.